

Materiał dla nauczyciela

Birmański Nowy Rok

1. Zwykle Nowy Rok przypada w Birmie na połowę kwietnia. Jest to data ruchoma, dokładnych wyliczeń dokonują astrologi. Wiąże się ona z rocznicami urodzin i śmierci Buddy. Nadejście Nowego Roku jest oznajmiane za pomocą salwy z karabinów.
2. Birmańczycy wierzą, że tego dnia król bogów, Thagyamin (czyt. Tadźamin), schodzi z niebios na ziemię i przebywa na niej dwa, czasami trzy dni. Dzień zstępowania boga nazywany jest Dniem Zejścia, zaś dzień, w którym wstępuje on z powrotem do nieba – Dniem Wejścia. W tym czasie przed domami ustawia się misy wypełnione kwiatami i liśćmi. Gdy król schodzi, podnosi się je w geście ofiarnym. Kiedy król odchodzi, wodę wylewa się na ziemię, modląc się o dalsze szczęście i dobre zbiory w nadchodzącym roku.
3. W domach kobiety przygotowują słodczyce i napoje, np. sok z trzciny cukrowej. Najpopularniejszym napojem w Birmie jest zielona herbata, obecna w każdym domu, zaś w ulicznych jadłodajniach i restauracjach podawana za darmo. Słodczyce najczęściej przygotowywane są z ryżu i kaszy mannej. Popularne w Birmie są także drobne przekąski, takie jak *le hpe* (pikle z listów zielonej herbaty), orzeszki ziemne oraz chipsy. Dzieci w te dni starają się zachowywać jak najlepiej.
4. Król bogów ma dwie księgi do zapisywania tego, co widzi na ziemi: księgę dobrych i księgę złych uczynków. W jednej, oprawianej w psią skórę, zapisuje imiona niegrzecznych dzieci i złych ludzi, zaś w drugiej, oprawianej w złoto, zapisuje imiona osób czyniących dobro. O miejscu przechowania ksiąg nic nie wiadomo. Prawdopodobnie znajdują się one w najwyższym z niebios, tam gdzie zamieszkuje sam bóg.
5. W czasie noworocznego festiwalu mieszkańcy Birmy polewają się wodą, podobnie jak Polacy w czasie śmigus-dyngusa. Oblewanie się wodą symbolizuje oczyszczenie z grzechów, jakie popełniło się w minionym

roku. Wróży również szczęście i dobrobyt. Wiele osób przeprowadza wtedy rytuał mycia włosów szamponem przygotowanym z kory specjalnego drzewa. Ostatni dzień Festiwalu Wodnego jest zarazem pierwszym dniem Nowego Roku. Nowy Rok część mieszkańców spędza w pielgrzymkach do najważniejszych miejsc buddyjskiego kultu, inni zaś witają go na medytacji w klasztorach. To także czas tanecznych występów oraz widowisk zwanych *pwe*, organizowanych w każdej wiosce. Czasami program przygotowuje młodzież, zaś do większych ośrodków zaprasza się artystów. Pod nazwą *pwe* kryje się zarówno tradycyjny teatr, w którym przedstawia się adaptacje buddyjskich opowieści *dżatak*, jak również współczesny kabaret. Występy zaczynają się wieczorem i mogą trwać do rana.

6. Tradycją noworocznego dnia jest uwalnianie ryb, które ratuje się z nasłonecznionych jezior i rzek. Ryby lub ptaki można wykupić z niewoli i wypuścić na wolność. Ma to zapewnić ludziom długowieczność. Uwalniając ryby, Birmańczycy mówią: „Uwalniam cię raz, ty uwalniasz mnie dziesięć razy”.

Birma

Birma, obecnie Myanmar, położona jest na Półwyspie Indochińskim i otoczona wodami Zatoki Bengalskiej i Morza Andamańskiego. Powierzchnia Birmy to 687,5 tys. km², zaś liczba mieszkańców wynosi 48 milionów. Jej położenie między dwoma wielkimi cywilizacjami, indyjską i chińską, sprzyjało czerpaniu z obu tych kultur, a jednocześnie pozwoliło na wytworzenie własnej bogatej kultury.

Pierwsi mieszkańcy Birmy pochodzili z grupy austro-azjatyckiej. Dopiero na początku naszej ery przywędrowały z Tybetu plemiona birmańsko-tybetańskie. Wpływy kultury indyjskiej sięgają II w. p.n.e. Hinduizm mógł dotrzeć tam znacznie wcześniej.

Historia Birmańczyków zaczyna się jednak z wprowadzeniem w X wieku przez króla Anawrahte buddyzmu therawady i utworzeniem silnego państwa Bagan. Anawrahta zorganizował wyprawę na królestwo Monów w celu uzyskania kanonu buddyjskiego. Wrócił nie tylko z kanonem, ale sprowadził też artystów, rzemieślników oraz mnichów. Królestwo istniało nieprzerwanie do czasów wojen z Koroną Brytyjską w XIX w. W wyniku trzech wojen, ostatecznie w 1886 r. Birma

została całkowicie włączona do Korony Brytyjskiej. Ostatni król birmański, Thibaw, zmarł na przymusowej emigracji w Indiach.

Birma należy dziś do najbiedniejszych krajów świata, ale niegdyś była spichlerzem Azji, zaopatrującym w ryż znaczną część kontynentu. Posiada wiele jeszcze nieeksploatowanych bogactw naturalnych. W 1962 roku doszło do przewrotu wojskowego¹ i do chwili obecnej w Birmie rządzi junta wojskowa. Ze względu na presję społeczności międzynarodowej, generałowie zgodzili się zorganizować w 1990 roku wybory powszechne. Mimo zwycięstwa Narodowej Partii Demokratycznej, z laureatką Pokojowej Nagrody Nobla – Aung San Suu Kyi (czyt. Aung San Su Czi) – na czele, wojsko nie pozwoliło partii na przejęcie władzy.

Główną religią Birmy jest buddyzm therawady – wyznaje go ponad 90% społeczeństwa. Inne religie to: chrześcijaństwo, islam, animizm i hinduizm. Można tu spotkać wiele wspaniałych buddyjskich świątyń, stup-relikwiarzy, pagód i kompleksów klasztornych². Z większością z nich wiążą się historie, legendy, ciekawe opowieści. Birmańczycy wierzą, że Budda trzykrotnie odwiedził ich kraj.

Birma jest krajem wielu zabytków i świątyń: świątynie – Shwe Dagon, Caytyo, Mahamuni Pagoda, klasztory w Mandala, ośrodki religijne w Sagai oraz Bagan ze świątynią Shwezigon i tysiącem innych pagód, Mrauk-U w Arakanie. Dumą Birmańczyków są pagody³ – historia niektórych sięga X w. Do najważniejszych zabytków religii buddyjskiej należą stupa Shwe Dagon w Rangunie – chluba i symbol narodowy Birmańczyków oraz pagody i stupy w obecnym miasteczku archeologicznym Bagan. Miasto Bagan jest najstarszą stolicą Birmy i kolebką jej państwowości. Ważnym zabytkiem jest również posąg Mahamuniego, wielkiego mędrca, znajdujący się w Mandalay.

Birmę zamieszkuje wiele narodowości. Oprócz Birmańczyków żyją tu również Szanowie, Karenowie, Arakanowie, Monowie i ponad 100 innych narodowości. Powszechnie mówi się „grupy etniczne”, niemniej każda z nich to

¹ Birma była niegdyś kolonią brytyjską. W 1947 r. uzyskała niepodległość. Tzw. Ojcem Narodu i pierwszym prezydentem był generał Aung San, ojciec noblistki Aung San Suu Kyi. Został zamordowany wraz z nowo wybranym rządem wkrótce po uzyskaniu niepodległości. W Panglong podpisał traktat z mniejszościami etnicznymi, zgodnie z którym przystąpiły one do unii i po 10 latach miały zdecydować o pozostaniu w niej lub utworzeniu własnej państwowości. Umowa ta nigdy nie została dotrzymana. Bunt narodowości etnicznych był jedną z głównych przyczyn przejścia władzy przez wojsko w 1962 r.

² Klasztory buddyjskie to nie tylko centra medytacyjne, ale przede wszystkim szkoły, w których młodzi adepci uczą się religii, filozofii, ceremoniału, a także przedmiotów ogólnych. Niektóre z nich mogą mieścić nawet 1000 mnichów. Zwykle w centrum znajduje się świątynia, zaś wokół budynki mieszkalne i gospodarcze.

³ Stupa i pagoda różnią się budową i funkcją. Stupa zwykle kryje relikwie świętych mnichów – ich szczątki lub przedmioty codziennego użytku, np. w Shwe Dagon znajduje się sześć włosów Buddy. Stupa ma rozbudowaną symbolikę, upamiętnia religie, wybitne postaci i wielkie wydarzenia. Do wnętrza stupy nie można wejść, ma ona zwykle kształt kopuły. Pagoda natomiast jest świątynią, do której można wejść w celach religijnych.

odrębna narodowość, a żadna nie nazwie się Birmańczykami, raczej obywatelami Unii Birmy. Ich języki pochodzą z innych niż birmański grup językowych (z wyjątkiem Arakańczyków). 2/3, czyli 68% mieszkańców Birmy stanowią Birmańczycy, Szanowie – 9%, Karenowie – 7%, Kaczinowie – 3%, Arakańczycy – 4%, Czinowie – 2%, Monowie – 2%, Karenni – 1%. Inne grupy to: Naga – na terenach przygranicznych z Indiami, Wa mówiący po chińsku i żyjący na terenach graniczących z prowincją Junan w Chinach oraz Padaung.

Kultura birmańska, zarówno duchowa, jak i materialna, jest nierozłącznie związana z buddyzmem. W myśl filozofii buddyjskiej osobami najbardziej godnymi szacunku są mnisi, rodzice i nauczyciele, czyli osoby, które najbardziej nas obdarowują – wiedzą, poświęceniem i nauką. Cieszą się one ogromnym poważaniem, co widoczne jest na co dzień. Birmańskie dzieci słyną z dobrego wychowania i grzeczności. Nie do pomyślenia jest w Birmie złe zachowanie wobec starszych.

Centrum religijnym i kulturowym każdej wioski jest klasztor. Mnisi cieszą się ogromnym szacunkiem. To oni bowiem strzegą buddyjskiej tradycji i podążają najlepszą i najszlachetniejszą z dróg Buddy, ich nauczyciela, porzuciwszy radości i troski życia doczesnego. Mnisi są również najbardziej uczeni. Ze względu na trudny dostęp do nauki oraz małą ilość państwowych szkół, często otwierają swoje klasztory także dla dzieci świeckich, których uczą pisania i czytania oraz podstaw z innych przedmiotów.

Mnicha pozdrawia się trzema pokłonami. Europejczyka może zdziwić sposób okazywania mu szacunku, szczególnie widok rodziców bijących pokłony przed synem. Birmańczycy, widząc zdziwienie, tłumaczą, że szacunek, w rzeczywistości, okazuje się nie osobie, ale szatom mnisim, które symbolizują Buddę. Żadne z istotnych ceremonii i świąt nie może odbyć się bez obecności mnichów i ich błogosławieństwa.

Każdy chłopiec w Birmie musi przynajmniej 10 dni w życiu spędzić w klasztorze, gdzie uczy się klasztornej rutyny. Posiłki może spożywać wówczas tylko do godziny 12.00. w południe, uczy się także na pamięć buddyjskich tekstów. W tradycyjnych klasztorach mnisi każdego ranka muszą wyruszyć po pożywienie z żebraczą miską. Obecnie jednak coraz częściej ludzie świeccy sami przynoszą posiłki do klasztorów. Każda rodzina w wiosce ma przydzielony dzień dzielenia się posiłkiem z mieszkańcami klasztoru.

Ceremonię przyjęcia do klasztoru (*shin byu*) można porównać do chrześcijańskiej Pierwszej Komunii. Chłopiec ubrany w książęce szaty udaje się w orszaku do klasztoru, gdzie obcina mu się włosy i odziewa w mnisi strój. Od tej

chwili staje się on pełnoprawnym obywatelem wspólnoty religijnej i społecznej. Jest to najważniejsza ceremonia w życiu chłopca. Dziewczynki nie muszą jej odprawiać, dla nich ważna jest ceremonia przekłuwania uszu. To symboliczna inicjacja wejścia do społeczności kobiet. Oprócz funkcji upiększającej, ma również zapewnić dobrobyt i powodzenie

W Birmie wszystkie decyzje, tradycyjnie, podejmowane są po konsultacji z astrologiem. Zgodnie z birmańską astrologią, tydzień trwa tu osiem dni, co odpowiada ośmiu planetom. Każdej planecie patronuje jedno zwierzę, np. poniedziałkowi – słoń, wtorkowi – tygrys etc. Dwie planety rządzą środą, w tym planeta Yahu (od demona rahu), symbolizowana przez słonia ze złamanym kłębem i zwiastująca nieszczęście, rządzi środowym wieczorem.

W astrologii birmańskiej bardzo ważny jest dzień narodzin. Każdy dzień tygodnia ma przyporządkowane litery alfabetu. Zgodnie z tym kluczem nadawane są dzieciom imiona, dlatego, poznając imię danej osoby, poznajemy tym samym jej znak zodiaku⁴.

Tradycyjnym przysmakiem są w Birmie pikle z listków zielonej herbaty (*le hpe*), które przegryza się orzeszkami, fasolkami i suszonymi krewetkami. Pikle to także dobry prezent na każdą okazję⁵. Birmańczycy uwielbiają pastę ze sfermentowanej ryby *ngapi* oraz wieprzowinę, a szczególnie duszone kawałki tłustego boczku. Typowy posiłek zamożniejszego Birmańczyka składa się z ryżu (*temin*) i różnych rodzajów curry (*hin*), które podaje się w małych miseczkach. Mogą to być ryby, drób, wieprzowina, rzadziej wołowina, warzywa oraz zupa do popicia. Podobno królom birmańskim do posiłku podawano 300 rodzajów curry.

Mieszkańcy Birmy, zarówno kobiety, jak i mężczyźni, na co dzień chodzą w sarongach, które owijają wokół bioder. Sarong przeznaczony dla kobiet może mieć najróżniejsze desenie i nazywa się *lungyi*, zaś ten przeznaczony dla mężczyzny jest zwykle w kratę i nazywa się *peso*. Krój tkanin jest jednakowy, różni je sposób wiązania. Kobiety zakładają plisę i mocno ściągają oba końce tkaniny, wkładając je za pas, zaś mężczyźni zawiązują je z przodu. Kolor sarongu zależy od pełnionej funkcji: urzędnicy noszą sarongi w kolorze czerwonym, w szkołach obowiązuje kolor zielony, sarong brązowy przeznaczony jest dla osób oddających się praktykom religijnym i medytacjom.

Zdjęcia przedstawiające Birmę i jej mieszkańców

⁴ Więcej na: http://www.myanmarmtours.com/way_of_buddish_life.htm (wersja w języku angielskim)

⁵ *Le hpe* jest najbardziej popularnym podarkiem i poczęstunkiem w Birmie. Obdarowuje się nim przy ceremonii małżeństwa, narodzin, budowy nowego domu, a także zwykłych odwiedzin.

<http://images.google.pl/images?>

[hl=pl&gbv=2&tbs=isch:1&q=birma&sa=N&start=20&ndsp=20](http://images.google.pl/images?hl=pl&gbv=2&tbs=isch:1&q=birma&sa=N&start=20&ndsp=20)

<http://images.google.pl/images?>

[hl=pl&source=hp&q=myanmar&btnG=Szukaj+obraz](http://images.google.pl/images?hl=pl&source=hp&q=myanmar&btnG=Szukaj+obraz)

[%C3%B3w&gbv=2&aq=f&aqi=&aql=&oq=&gs_rfai=](http://images.google.pl/images?hl=pl&source=hp&q=myanmar&btnG=Szukaj+obraz%C3%B3w&gbv=2&aq=f&aqi=&aql=&oq=&gs_rfai=)

Muzyka

<http://www.youtube.com/results?>

[search_query=myanmar+music&search_type=&aq=f](http://www.youtube.com/results?search_query=myanmar+music&search_type=&aq=f)

Birmański Nowy Rok

Materiał opracowany na podstawie: Maung Htin Aung, *Folk Elements in Burmese Buddhism*, Rangoon.